
Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

KOLLÁR JÓZSEF

KIBORGIÁN TÚL

Az utolsó fejezet jutalomjáték: mind az olvasók, mind pedig az írók számára. Reményeink szerint, ha eddig véletlenül nem sikerült, most egymásra talál coachee és coach. Játsszunk el azzal a gondolattal, hogy a coachee életét érdekesebbé tévő válaszok Kiborgiából jönnek, és a hozzájuk illeszkedő kérdések Kiborgián túlra vezetnek a problémamegoldás során. Vagyis a megoldások olyan problémákat generálnak, amelyek hatására, újabb, még izgalmasabb válaszok érkeznek a jövőből. Olvasatunkban Kiborgia coaching-paradicsom, létszerkezetének feltárása mintául szolgál arra, hogy miként lehet a coaching során olyan ontológiákat gyártani és működésközben alakítani, amelyekben a válaszok adaptív kérdés-mutánsokat idéznek elő. Kiborgia az ontológia coaching részleteiben kidolgozott szerepjátéka, melyben a coachee-k avatárjai kiborgok.

Kiborgiai lakója a kiborg a kibernetikus organizmus rövidítésére szolgáló terminus. Olyan lényt jelöl, amely organikusnak és mechanikusnak a keverékeként a technológia fejlődésének köszönhetően egyre kifinomultabban és hatékonyabban használja képességeit. Az első kiborg Jean de la Hire 1908-ban írt regényében jelent meg, majd széles körben elterjedt a science fiction irodalomban. A Csillagok háborúja című filmben felbukkanó Darth Vader talán a legismertebb kiborg. Magát a kibernetikus organizmus terminust Manfred E. Clyent és Nathan S. Kline használta először 1960-ban, olyan embert jelölve vele, aki számára a technika lehetővé teszi, hogy földön kívüli körülmények között is esélye legyen a túlélésre. Kit Pedler 1966-ban képzeletben létrehívta a Cybermen fajt: tagjainak egyik jellemző vonása, hogy a testükbe mechanikus részeket ültettek, a másik sajátosságuk, hogy érzélem nélküli, csupán logika által irányított lények. A kibernetikus organizmusról alkotott egyes definíciók szerint már a legkezdetlegesebb technikák is kiborgokká avattak bennünket, embereket. A korai iőseink által ruhaként használt állatbőrök kibernetikus módosításai testünk felszínének, lehetővé téve, hogy jobban ellenálljunk a környezet változásainak egy olyan eszköz révén, amely a maga természetes valójában nem állt eleve rendelkezésre, hanem mesterségesen

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

kellett viselhetővé tenni. Mai példával élve: a számítógép előtt ülve posztmodern kiborgokként fejleszthetjük, illetve növelhetjük szellemünk képességeit. Például memóriánkat, képzeletünket, számolási képességünket stb.

A filozófiában Donna Haraway (2005) feminista teóriájában jelent meg először nagyobb visszhangot keltő módon a kiborg mint olyan lény, amelynek léte megszünteti a természetes mesterséges megkülönböztetést. Az ontológiai coachingban azért érdekes gondolatkísérleti alany a kiborg, mert léte felszámolja a természetes és a mesterséges (a coachee gondolkodását gyakran korlátok közé szorító) megkülönböztetést. Az emberek agyát megfertőző kulturális gének (mémek) mesterséges „vírusoknak” tekinthetők. A mesterségesen kitalált jelek használata révén váltunk kifinomult kommunikációra képes kiborgokká. A kibernetikus organizmus terminust tágabb értelemben a kommunikáció és irányítás hálózatainak jelölésére is használják, így egy nagyváros, utak vagy számítógépek hálózata egyaránt tekinthető kiborgnak. Egy szervezet felfogható kicserélhető részekből (vagyis emberekből) álló kibernetikus organizmusnak: például egy hadsereg, egy focicsapat vagy éppen egy egyetem.

A coaching során létrehívott megoldástér mint Kiborgia a kiborgok orgiájának a helyszíne, olykor képzeletbeli hely, máskor maga az általunk is jól ismert valóság, vagyis a „mintha” szituáció paradigmatis formája. A kiborgok az elvont formák keresése helyett az információk áramköreikben keringenek. Jelszavuk: „Ne zavard áramköreimet!” Információkkal és előre gyártott identitásokkal kereskednek, a pillanat megszállottjai, hiszen ami (vagy aki) ma érdekes az, holnap felejtésre lesz ítélve. Az információ a mindenük, jól informáltak arról, hogy mennyire alulinformáltak, hogy tudásuk részleges, töredékes, gyorsan avuló, hogy nyelvük esetleges, ők maguk pedig konstrukciók, diskurzusok által létrehívott fikcionális léttel bíró, mindhalálig változó identitások.

Kiborgiában az identitásgyártás paradigmatis szervezeti egysége a posztmodern „gyártórendszer”, ami maga is tekinthető kiborgnak. Ezekben a rendszerekben a tapasztalat hierarchiáját felváltja a képzelőerő. A negyvenes-ötvenes éveiket taposó, tapasztalt kiborgokat nem véletlenül frusztrálja az őket követő X generáció, mely Xiting, Xpansiv and Xigent, vagyis izgalmas, törekvő és igényes (Kocsis és Szabó, 2000, 34). A legfontosabb az új tudás alkalmazásának képessége, az egyhurkú tanulással szemben (így szoktam eddig) az új mintázatokat és kapcsolatokat létrehozó duplahurkú tanulásra való alkalmasság (Kocsis és Szabó, 2000, 75). A posztmodern gyártószisztéma „kísérleti tanulógepezetként” működik

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

az identitáspiacon, a „termékpiacon, a munkapiacon és a pénzpiacok egymást keresztező tökéletlen világában...”(Kocsis és Szabó, 2000, 76). Az általuk létrehívott gondolkodásmintázatok merőben új, láthatatlan struktúrákat alakítanak ki a tudás dinamikus áramoltatására. Az ontológia coaching során létrehívott fiktív kiborgok ezen struktúrák termelői és termékei is egyben, olyan holonikus rendszerek, amelyek a tudás- és identitástermelés komplex folyamatának részei és egészei. Kiborgia mint holonikus termelési rendszer a kiborgok létrehozásának automatizált mechanizmusa. Pontosabban: a kiborg egyszerre terméke és része ennek a gyártórendszernek. A kiborgok egy nagyobb egész (a természetes és mesterséges kiválasztódás) részeként konstituálódó, a környezetüket és önmagukat egyre komplexebb és rugalmasabb módon reprezentálni képes holonok. Kiborgiában a holonikus gyártórendszer fogyasztókat termel. Kiborgia, mint fogyasztói társadalom, abban különbözik az azt megelőző termelői társadalomtól, hogy tagjait elsősorban nem termelőkként, hanem fogyasztókként vonja be. Ahogyan Kiborgia „formálja tagjait, elsődlegesen és leginkább azt a fogyasztói szerep betöltésének szükséglete diktálja...”(Bauman, 2005, 222).

A coaching során életre keltett posztmodern kiborgok Szókratész kései utódainak tekinthetők, jól tudják, hogy nem tudnak semmit, de nem akarják azt bizonyítani, szemben Szókratésszel, hogy mások (mivel azt hiszik, hogy tudnak valamit) butábbak náluk. Kiborgia lakói számára a bölcsesség szeretete helyett fontosabb a siker, a méltó halál helyett a hosszú, változó identitásokban gazdag, élet, a kreatív munkából származó társadalmi státusz, a minőségi fogyasztást lehetővé tevő anyagi javak. Ebben már semmiképpen sem tekinthetők Szókratész kései követőinek.

Velük ellentétben Platón Szókratész védőbeszéde című dialógusának főhőse az istenség szolgálatára szenteli életét, mely tevékenységének következtében bölccsé válik. „És e miatt az elfoglaltságom miatt nem jutott időm sem a város ügyeivel, sem házi ügyeimmel említésre méltó módon törődnöm, hanem ezerszeres szegénységben élek az isten szolgálata miatt” (Platón, 1981a, 409). Isten szolgálata nagyon is konkrét tevékenység Szókratész esetében: az a feladata, hogy rávilágítson arra, hogy azok, akik azt hiszik, hogy tudnak valamit, nem tudnak semmit.

A történet jól ismert a Szókratész védőbeszédéből: barátja, Khairephon, elment egyszer a Delphoiba, ahol és megkérdezte a jósnőtől, Püthiatól hogy található-e a föld kerekén Szókratésznél bölcsőbb ember. A válasz pedig az volt, hogy nem. Szókratész elgondolkodott azon, hogy vajon ezzel a kijelentéssel mit akart a

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

jósno közvetítésével kifejezni az isten. Abban egészen biztos volt, hogy i maga nem bölc, viszont az isten nem hazudhat. Sokáig nem volt képes megfejteni az isten üzenetét, míg rá nem talált a megfelelő módszerre, amely abból állt, hogy megpróbált önmagánál bölcsebb emberekkel találkozni, és meggyőződni arról, hogy valóban okosabbak nála. Az eredmény alátámasztotta isten szavait, hiszen az úgynevezett bölcsekről egytől egyig kiderült, hogy csak hiszik magukról, hogy bölcsek. Egy nagy becsben tartott államférfiról a vele való beszélgetés során kiviláglott, hogy „bölcnek találja ugyan sok más ember, leginkább i maga, valójában azonban nem az (Platón, 1981a, 407).” Mivel Szókratész megpróbálta bebizonyítani számára, hogy egyáltalán nem okos, a sértett férfiú az ellenségévé vált. Hasonlóan járt a költőkkel, a kézművesekkel, akik szintén azt hitték, hogy bölcsek, de Szókratész rávilágított, hogy nem azok, aminek következtében ők is ellenségeivé lettek. E vizsgálódások során meggyűlölték, rágalmakat szórtak rá, és bölcnek titulálták, pedig i tudta hogy nem az, hiszen egyedül isten lehet bölc, aki „evvel a jósigével azt mondta, hogy az emberi bölcesség keveset vagy éppenséggel semmit sem ér” (Platón, 1981a, 409).

A coach hasonlóan a filozófushoz, aki az isteni bölcesség és az emberi butaság között közvetít, éppen úgy határsértő lény, mint Donna J. Haraway Kiborg kiáltványának (2005, 107-139) hőse. A posztmodern kiborgok azonban más határokat tekintenek semmisnek, mint Szókratész. Haraway szerint három határt is áttörnek. Az első az ember és az állat közötti határ eltörlése, a második az élő szervezet és a gép között fennálló különbség felszámolása. Korábban a gépek nem voltak képesek az önszabályozásra, a tanulásra, mára „viselkedésük” megtévesztően emberivé vált, szemben az emberekével, akik olykor nagyon is gépszerűen működnek. A harmadik határ a fizikai és a nem fizikai világ között szűnt meg. Haraway itt nem a tudat és az agy közötti szakadék felszámolódásáról beszél, hanem a technikai berendezések miniaturizálásából adódó változásról. A kiborg egyrészt fikció, a sci-fi filmek hőse, a technika fejlődését kísérő félelmeink és reményeink hibridlény, másrészt mi magunk vagyunk, akik testbe implantált pace-makerekkel, inzulinpumpákkal, orrunkon szemüvegekkel, csontjainkban csavarokkal, fogtömésekkel, kezünkben mobiltelefonokkal, fülünkben fejhallgatókkal bolyongunk az egyre komplexebbé váló technokultúra útvesztőiben. A testünk tehát mind inkább egylényegűvé válik a különféle gépezetekkel. A Ghost in the Shell című kultikus anime szereplői csak a gépekkel való egybeolvadás mértékében különböznek tőlünk, nem pedig lényegi értelemben. Kusanagi Motoko őrnagynak csupán az agya és a gerincoszlopa eredeti. A csúcstechnológiának köszönhető teste

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

munkaadójának a tulajdona. Másodlagos nemi jellegét tekintve nő, valójában nemtelen, határsértő lény, komplex neuronhálózat titánburokba zárva, mesterséges testben öntudatra ébredő emberi szellem. Az őrnagy a különféle kézfegyverek és a nagyvárosi harc nagymestere, aki a közelharcban szinte legyőzhetetlen, kiváló nyomolvasó, a hálózatok és a kriptográfia szakértője, a biztonsági rendszerek védelmének és feltörésének specialistája. Habár a megoldásra váró súlyos kríziseket magas szinten megoldja, a test-test elleni küzdelemben szinte legyőzhetetlen, identitása - Szókratésszel szemben, aki az isteni jóslat kifürkészésnek szenteli organikus egységnek tekinthető életét -, a legteljesebb mértékben bizonytalan. Ez a fajta identitás-válság jellemzi Ian M. Banks Emlékezz Phlebasra című sci-fiének főszereplőjét, illetve magát a regénybeli Kultúrát is. Ian M. Banks első Kultúra-regénye, az Emlékezz Phlebasra izgalmas parabolája az ontológiai coaching által az érvek szintjén megragadható, az identitásproblémára, a személyes azonosságra irányuló kérdéseknek. A Kultúra és az idiriek (vagyis az innovációra, illetve a hagyományra épülő társadalmak) közötti háború kellős közepén találja magát az olvasó, milliók halálát beteljesítő „frontvonalon”. Az idiriek szent harcot folytattak, a kultúrabeliek, vagyis a sziporkázó gépek és a kevésbé tündöklő emberek, pedig „azért harcoltak, hogy megóvják szellemi-lelki békéjüket” (Banks, 2005, 532). „A Kultúra nem egyetlen dolog, hanem minden egyes őt alkotó emberi egyén és gép”, vagyis tekinthető kibernetikus organizmusnak (Banks, 2005, 185). A Kultúra egyik féltve őrzött szuperszámítógépe, egy Elme az általa irányított, majd a háború forgatagában találatot kapott űrhajóról csodával határos módon elmenekülve a Schar kietlen világának alagútrendszerében bujkál. Az idiriek nagy erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy megtalálják, és tervvisszafejtés révén megértsék, valamint alkalmazzák az Elme létrehozását lehetővé tevő magas szintű tudást. A Kultúra mindent elkövet, hogy visszaszerezze, mielőtt az ellenség megkaparintaná. Az idiriek zsoldosaként az alakját változtatni képes, önnön identitását gyakran elvesztő, majd megtaláló furcsa akcióhős, Bora Horza Gobuchul indul az Elme felkutatására. Odüsszeuszhoz hasonlóan őt sem csupán a külső célok elérése motiválja, hanem az, hogy tetten érje mindig változó önmagát. A regény arra a paradoxonra is rávilágít, hogy az elmosódó ének halmazából álló fészereplő csupán akkor válik jól megragadhatóvá, amikor küldetése bevégeztetett, vagyis meghalt.

Banks szerint önmagunk számára elérhetetlenek maradunk, csak mások képesek elmosódó pillanatfelvételeket készíteni rólunk. A bujkáló Elme is hasonló identitásproblémákkal küzd, mint

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

az Alakváltó. „Volt azonban egy kevésbé releváns, mégis sokkal aggasztóbb probléma is, amit az Elme felfedezett. Ezt a következő kérdésben fogalmazta meg: kicsoda a valójában?” (Banks, 2005, 221). „Nem az a lény, akinek gondolja magát, szól a zavarba ejtő válasz. Mert tudta, hogy mostani énje soha nem lenne képes kigondolni mindazt a dolgot, amire régi énje képes volt. Értéktelennek érezte magát. Korlátoltnak, esendőnek és butának” (Banks, 2005, 222). A „természetes” közegéből kiszakított Elme csupán tökéletlen másolata önmagának, védtelen az őt szó szerint és metaforikusan keresőkkel szemben.

A galaxisok útvesztőiben önmagát elveszítő majd látszólag megtaláló olvasó a regény végén azonosulhat az Alakváltó ellenfelének és egyben szerelmének ük-ük-ük unokájával, aki költői babérokra törve, a high-techbe szerelmesen és terhesen, a múltat vesző Bora Horza Gobochul nevének hallatán (egy drón hívja így magát) kinyilvánítja a történetek iránti nagyfokú érdeklődését. A drón (egy speciális gép) az ifjú költőre kérdésre azt válaszolja, hogy nem könnyű nevének eredetét elmagyarázni, mert túlságosan hosszú történetet kellene hozzá elmondania. A költő válasza megnyugtató: „Szeretem a hosszú történeteket” (Banks, 2005, 553). És ez jól van így: eltűnő(dő) énjeink a hosszú történetekben megőrződnek, és az értő olvasás során életre is kelnek. Banks őssoperájának címe (Emlékezz Phlebasra) Eliot Átokföldje című versének föníciai hajósát idézi, miáltal kapcsolatba hozza a magas kultúrát a populárisal. Eliot versében számtalan alakmás révén mutat be eltérő nézőpontokat, a világok és a beszélők különféle metszeteit. Az őssopera hősei szintén ilyen alakmások, akik közösségi és egyéni célok között vergődve különféle stratégiák révén keresik legföltettebb és legillanóbb kincsüket: „éppeni önmagukat”. Mire megtalálnák, el is veszítik az életükkel együtt. Eliot versében a föníciai hajós, Phlebas miután behajózta a világot a tenger fenekén végezte. Banks szerint előbb-utóbb mindannyian az Emlékezés óceánjának mélyén heverő phlebasok leszünk, csupán az életre keltő történetek adhatnak némi vigaszt számunkra.

Mind a Ghost in the Shell című film, mind pedig Banks sci-fije központba állítja a személyes azonosság filozófiai problémáját. A személyes azonosságról szóló diskurzus központi kérdése az, hogy mi a szükséges és az elégséges feltétele annak, hogy egy múltbéli vagy jövőbeli létező azonos legyen velem. Vannak egyéb izgalmas kérdések is a személyes azonosságra vonatkozóan. Ki vagyok én? Mikor kezdődtem? Mi történik velem, ha meghalok? Az individuális pszichológiai azonosságunkat egy ideig birtokoljuk, azután előbb vagy utóbb elveszítjük. Ezt követően kereshetünk újat, vagy személyes azonosság nélkül élhetünk tovább. A személyes

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

azonosságról szóló diskurzus egyik izgalmas gondolat kísérlete annak a szituációnak a következményeit vizsgálja, amelyben egy ember két agyféltekéjét külön-külön két új koponyába helyezik. A megválaszolásra váró kérdés, hogy az a személy, akinek az agyféltekéit két különálló testbe transzplantálták a műtétet követően megőrzi-e személyes azonosságát vagysem. Három lehetséges válasz adódik:

1. A személy nem éli túl.
2. Az új személyek egyikeként éli csak túl.
3. Mindkét új személyben túléli a műtétet.

Derek Parfit a Personal Identity című cikkében elveti az első két lehetőséget. Az első azért nem elfogadható, mert implauzibilis azt gondolni, hogy ha egy személy egyik agyféltekéjét új testbe ültetik, akkor túléli a műtétet, míg ha két új testbe kerül egy-egy féltekéje, akkor örökre megsemmisül.

A másik azért elfogadhatatlan, mert a helyzet szimmetriájából adódóan képtelenség eldönteni, hogy melyik új személy él tovább és melyik nem. Parfit a harmadik eshetőséggel foglalkozik részletesebben. Úgy véli, ha a túlélés személyes azonosságot von maga után, akkor logikailag elfogadhatatlan két különféle személy tovább éléséről beszélnünk, ehelyett csupán egyét feltételezhetjük. Olyan személyt, akinek az agya történetesen két testben működik tovább. Vagyis egyetlen személyként létezik két testtel és megosztott elmével. A két testtel és megosztott elmével tovább élő egyetlen személy esete meglehetősen abszurdnak tűnik első hallásra: miként tudná tovább élni az életét az egy testben egy elmével bíró személy két testben lakozó két elmével? Gondoljunk arra az esetre, amikor a két test (és így a két elme) több ezer kilométerre él egymástól, eltérő körülmények és merőben más mindennapi kihívások közepette. Ha ez évekig tartana, akkor meglehetősen különböző emberekké válnának, különösen akkor, ha a gondolat kísérlet alanya fiatal személy lenne fiatal aggyal. Ekkor el kell ismernünk, hogy a két ember különbözik egymástól, ami azt a következtetést vonja maga után, hogy egy személy két különböző személyként élhet tovább, amit Parfit logikailag elfogadhatatlannak tartott korábban, legalábbis abban az esetben, ha elfogadjuk, hogy a túlélés egyúttal a személyes azonosságot is implikálja.

A „két emberben egy személy” elmélet elfogadása esetében radikálisan meg kellene változtatnunk a személy fogalmát. Ha az egyik ember megölné a másikat, vajon túlélne maga az eredeti személy? Tegyük fel, hogy egyik agyféltekénket tartalmazó test éhes

Mentofaktúra folyóirat
-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

a másik azonos időben nem. Ha mindkettő együtt személyes azonosságunk feltétele, akkor ellenmondáshoz jutunk, hiszen egyszerre kell éhesnek és nem éhesnek lenniük. Láthatóan paradoxont eredményez, ha nem különítjük el egymástól az azonosságot és a túlélést. Ezért Parfit azt javasolja, hogy ne tekintsük a túlélés elfeltételének a személyes azonosságot. Egy személy túlélhet két vagy több emberként anélkül, hogy megőrizné személyes azonosságát. Az eredeti személy túlélésének tehát nem feltétele személyes azonossága. A személy túléli a műtétet, de nem marad pontosan ugyanaz az identitása: vagyis nem azonos egyetlen a műtét eredményeként létrejövő, személlyel sem, miközben túléli az agyműtétet. Parfit a két különálló személyt az eredeti „leszármazott énjeinek” nevezi. A gondolatkísérlet világossá teszi, hogy a túlélésről folytatott filozófia diskurzus nem azonos a személyes azonosságról szólóval. Az azonosság tehát nem szükségszerű része a túlélésnek, és az utóbbiról folyó vitának. Az azonosság jellemző vonása, Parfit véleménye szerint, a „minden vagy semmi”: én vagy X vagyok, vagy nem X. Ezzel szemben túlélés fokozati kérdés, vita tárgyát képezheti, hogy mit tekintünk még túlélésnek. A lényeg, hogy valaki vagy valami mentálisan folytonos legyen velünk a jövőben, nem számít, hogy pontosan nem lesz azonos velünk.

A Ghost int he Shell főhőse, Motoko őrnagy a film végén egyesül egy másik kiborggal, vagyis két különböző személyből egy lesz. Ez hasonló ahhoz, mintha a gondolatkísérlet megfordításaként újra egyesítenénk egyetlen koponyában a két, hosszú ideig más környezetben működő agyféltekét. Motoko és a másik szereplő fúziójakor egybeszövődik a két mesterséges neuronhálózat, melynek eredményként tovább élnek mindketten egyetlen mesterséges testben, miközben elveszítik személyes azonosságukat. Amennyiben a személyes azonosság feltételeként valamiféle anyagi folytonosságot tekintünk, akkor kiborgia lakói joggal aggódhatnak identitásuk elvesztése miatt. Ha a pszichológia folytonosság a személyes azonosság szükséges feltétele, akkor szintén aggasztó a helyzetük, hiszen a különféle fúziók és fissionok eredményeként létrejövő „leszármazott ének” csupán a túlélés és nem a személyes azonosság biztosítékai. Banks Emlékezz Phlebasra című regényében szereplő Alakváltó is hasonló helyzetben van, hiszen folyamatosan változik identitása, miközben a regény végéig életben marad, vagyis túléli személyes énjeinek semmivé foszlását. A regény másik központi entitása egy Elme, mely miután megsemmisül az úrhajó, amelynek mintegy a gondolkodó lelke volt, bujkálni kényszerül. A menekülés során, megfelelő mennyiségű energiaellátás híján csupán

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

árnyéka önmagának, vagyis elveszíti személyes identitását, miközben megőrzi szellemlétét.

Ghost in the Shell, az Emlékezz Phlebasra és a filozófiai gondolat kísérletek túlmutatnak önmagukon. Tekinthetünk Kiborgia lakóira úgy, mint olyan identitásokat váltó lényekre, akik számára ezek az identitások eldobhatók, vonzóbbakra cserélhetők, párhuzamosan élhetők. Kiborgia futószalagon gyártja és marketingeli az identitásokat, a halál nem más, mint a végtelen identitáscsere megszűnése. Mindezt nagyon pontosan ábrázolja Banks: „Mintha az összes ember, akit élete során megszemélyesített, az összes szerep, amit eljátszott, az összes alak, amit magára öltött, a kómába esése után elszivárgott volna belőle, és magával vitt volna egy darabot az 1 tulajdon énjéből, teljesen kiürítve ezáltal az Alakváltót” (Banks, 2005, 534). Kiborgia mindennapjait a technikára való reflexió határozza meg. Költői lakozik a kiborg a technokultúrában: „Szívünk a gépekben ver. Ez Erősz” (Heim, 2000, 198). A harmónia azonban csak látszólagos, mivel a kiborgok létének van egy nagy dilemmája: [M]inél természetesebb egy interfész, minél „emberibb”, annál inkább alkalmazkodik a testhez és az elméhez, annál inkább alkalmazkodik a test és az eleme is a nem emberi interfészhez. Ennélfogva minél természetesebb az interfész, annál „természetellenesebbé” s annál inkább kiborggá válunk mi magunk (Biocca, 2000, 191).

A különféle gépek interfészei harmonikusan illeszkednek testünk érzékeihez és mozgatórendszeréhez, ezáltal a gépekkel való szerelmünk gyümölcse: a mesterséges természetessé válása. Úgy tűnhet, mintha a technika rémségeitől megszabadulva visszanyerhetnénk eredetiségünket. Biocca szerint a látszat azonban csal, ugyanis eleve kiborgok vagyunk, vagyis a természetes és mesterséges szembeállítás nem releváns. A kiborg dilemmája már évezredek óta kísért: bármiféle eszköz (pl. kőbalta, ruha), a különféle jelek használata, egyszóval minden, amit az elme és a test kiterjesztésre használunk, beleértve a nyelveket is, kiborggá tesz bennünket. A technika emberi mivoltunk tükröződése, a világhoz való viszonyunk szabályozására tett kísérleteink eredménye, és nem valami tőlünk merőben idegen gonosz démon, aki becsap bennünket. Talán kezdettől fogva kiborgoknak teremtettünk, olyan lényeknek, akik természetükből adódóan különféle technikák révén próbálnak úrrá lenni a rájuk leselkedő veszélyeken. Gregory Bateson a környezet és a test viszonyát illetően háromféle lényt különböztet meg egymástól: az alkalmazkodókat, a szabályozókat és az extra szabályozókat. Az extra szabályozók „a testen kívül érik a homeosztatis ellenőrzést, a környezet megváltoztatása és befolyásolása révén” (Biocca, 2000, 192). Az evolúció az extra

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

szabályozókat szereti, vagyis azokat a lényeket, amelyek a környezet megváltoztatás révén növelik testi rugalmasságukat. Az embert tehát arra ítéli az evolúció, hogy olyan eszközöket, technikákat hozzon létre, melyek lehetővé teszik számára, hogy mind jobban befolyásolni tudják viszonyait, tervezhetőbbé tegyék életüket, és ennek következtében szabadabb kiborgokká váljanak, mint elődeik. A szabadság ára a rendszer egyre bonyolultabbá és átláthatatlanabbá válása, ami kétségtelenül rémítő és könnyen démonizálható. Gondoljunk a sci-fik azon típusára, amelyben a gépek fellázadnak létrehozóikkal szemben, és átveszik a hatalmat. Véleményünk szerint Szókratész lényegileg nem abban különbözik korunk kiborgjaitól, hogy az 1 testéhez nem simultak harmonikusan a gépek interfészei. (Platónról megtudhatjuk, hogy a háborúban nehézfegyverzetben járt.) Kiborgia és a Lakoma résztvevői abban különböznek egymástól, hogy más ontológiai játszótéren játszanak.

Kiborgia lakói identitások termelői és fogyasztói: a halál számukra nem más, mint az identitásfogyasztás vége. A személyes azonosság nem feltétele a túlélésnek. Platónnak A lakoma című művében a filozófus Erósz papja, aki az istenek és az emberek között közvetít. Ez a közvetítő szerep határozza meg visszamenőlegesen is identitását. Az élete nem identitásfogyasztás, hanem közvetítés az istenek és az emberek világa között, mely bizonyosfajta identitást implikál. A Szókratész védőbeszéde című dialógusban Szókratész mint proto-coach az életét arra áldozza, hogy bizonyítsa isten bölcsességét, és az emberi butaságot. Személyes azonosságát ez a szerep konstituálja, 1 azonos azzal, aki ezt a küldetést egészen haláláig kreatívan, bátran és következetesen végrehajtja. Az isteni kinyilatkoztatás (mely szerint Szókratész a világ legokosabb embere) egyúttal Szókratész személyes azonossága és a túlélése közötti egy az egyhez reláció létrehozója. Szókratész inntől kezdve egy személy: egy élet, szemben a kiborgok sok személy: egy élet relációjával. Szókratész sorsa az, hogy isten szavait bizonyítsa: már akkor is ez volt az identitása, mikor még nem tudott róla. A Platón által ábrázolt világban univerzális értékek találhatók, amelyek megragadás révén értékesebbekké válhatunk. Önző, partikuláris, izolált énünktől megszabadulva felemelkedhetünk a Jó ideájáig. Kiborgia lakóinak önmaguktól való menekülése reménytelen: újabb és újabb részleges identitásfogyasztására vannak kárhóztatva.

A korábban bemutatott holonikus kiborggyártó-rendszer a szókratészi attitűdhöz jobban illeszkedő szisztémaként is leírható. Keretként William Jamesnek a vallásról alkotott, gyenge ontológiára épülő elképzelését használjuk: „a meliorizmus a megváltást nem tekinti sem szükségszerűnek, sem lehetetlennek. Úgy kezeli, mint egy lehetőséget, amely mind nagyobb és nagyobb valószínűsége

Mentofaktúra folyóirat

-filozófia és Coaching

<http://www.mentofaktura.hu>

Kiborgián túl

Kollár József

Coach képzés

<http://www.szervezetepites.hu>

Politikusi coaching

<http://www.politikuskepzes.szervezetepites.hu>

Manager Selfservice S E T

<http://managerservice.szervezetepites.hu>

tesz szert, ahogy számosabbakká válnak a megváltás aktuális feltételei (James, 1981, 290). Kiborgián túl a holonok „a megváltás aktuális feltételeinek” javításán fáradoznak, és ez határozza meg identitásukat, nem pedig a pusztá identitásgyártás, éntermelés és énterhasználát. Minden holonnak autonóm módon és kreatívan kell eljárnia, hogy a kooperáció eredményeként egyre közelebb kerüljön a megváltáshoz. A holonikus gyártósor eszköz a „megváltás” aktuális feltételeinek javításához, ahhoz, hogy a rendszer fokozatosan meghaladja önmagát. Haraway Kiborg kiáltványa végén leszögezi:”én inkább kiborg lennék, mint istennő” (2005, 135).

Kiborgia, akár – Bruner (2005, 133) szerint - az irodalom, „a világot kevésbé rögzített, kevésbé banális, az újratereítésre fogékonyabb helyé” teszi. „Az értékeket átszűri az értelem és az intuíció finom fátyolán.” –Az ontológiai coaching „ebben az értelemben a szabadság, a könnyedség, a képzelet, és igen, az értelem eszköze.” Reménységár „a ránk váró hosszú, szürkeéjszakában.”